

stavi; v imenitnih rečeh, ktere pa dušnih ne zadevajo, naj ga pa gosposka posvari.

V solnograški nadškofiji je zahtevala duhovska gosposka, da se ji izroči popolnoma oblast, da sprejme in odverže učitelja, ki je že tako fajmoštru podložen kot cerkovnik in organist; ali tudi leta 1770., ko so se te pritožbe zaslišale, vlada ni drugače razsodila, kakor poprej, da namreč soseska učitelja fajmoštru predstavi, ta naj ga izpraša, poterdi ali odverže; ako pa v službi dobro ne stori, naj se to pové soseski, ki ga bo gotovo iz službe spustila.

Kar pa šolo po posameznih deželah zadene, je bilo to različno, tam boljše tam slabše; povsod so se slišale pritožbe; čeravno postave niso bile slabe, vendar jih niso spolnovali.

Da to ne more tako ostati, v tem so bili pač vsi enih misel. „Žalibog, da je preveč znano“, tako je govoril sloveč školnik l. 1780. oziraje se na preteklost, „da se razun očetov pobožnih šol in razun nun, ki so odmenjene za podučevanje ženske mladosti, skoraj nihče ne zmeni za nižje šole“. Preden so začeli šole, hotli so zvediti, kako da je s šolstvom do vezda. Zvedilo se je, da na Dunaji, kjer je bilo v primeri naj več šol, izmed 19.314 za šole ugodnih otrok jih je le 4665 v očitne šole hodilo, 8017 jih je bilo, ktere ni nihče v veri ali sicer v čem drugem podučeval. Na deželi jih je pa izmed 133.419 v šolo hodilo le 23.292; vsi drugi ostali so brez šolskega poduka.

Še slabše je bilo po drugih deželah. Po glavnih mestih sicer ni primanjkovalo ne šol, ne učencikov. V Terstu bilo je 17 nemških šol in po njih 514 učencev. Kako pa so bili plačani, se iz okolisčin tedanjega časa lahko posname. Od Ljubljane toži grof Emanuel iz Torres, da je tam več podučevavcev (instruktorjev), kakor jih je bilo svoje dni v Atenah in Rimu; vradne naznanila pa so povedale, da duhovščina po deželi branje imenuje reč za prosto ljudstvo škodljivo. *)

(Dalje prih.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Po tem ovinku tedaj zopet k reči.

Nauk od stavkov zdi se mi tako važen, da najučitelj nikar

*) Jabacin, kapitulár dekan v Novem mestu (ad Nro. 1203 l. 1773.)

ne misli, da zgublja čas, ako se pri tacih poglavjih dalj časa pomudi.

Kdor ne razumé golega stavka, razumel ne bo razširjenega, še manj pa zloženega. Ne terdim, da bi potem ne znal dobro in lepo pisati, saj ravno to se doseže z obilnim pisanjem; izurjenost in logika mu poveste, kako da naj besede postavlja. Ali svoje robe prodati ne more, pa tudi sam sebi ne odgovarjati, zakaj da tako piše. Pri učeniku je pa vendar poglobilna reč, da umé to svoje lepo in kakor more dobro spečati. Koliko je pa tudi ljudi, akoravno se štejejo med omikane, da bi znali v kratkih stavkih svoje misli lepo izraževati, tako da bi jih vsak prosti lahko razumel. Marsikteri misli svojo reč tako prav učeno in umetno povedati, da govori v rogovilastih tropih in dolzih periodah — človek bi mislil, da hoče osramotiti sv. Janeza Zlatousta; ko pa primernega sklepa pričakuje, pokaže se mu, da bi bilo treba visokoučenega pisatelja v šolo pošiljati, da bi pred vsem nauka od stavkov bolj temeljito naučil se.

Reči sem hotel s tem, da je nauk od stavkov zeló važen in imeniten, da se pa tisti, ki hoče kaj pisati, pred vsem mora vaditi, pa veliko vaditi, pa teorijo z rabo združevati. Nauk v teoriji stavkov ostal bi nerodoviten, ko bi se temu ne pridruževale tudi primerne vaje. Zato naj pa učitelj skerbi, da mu bojo otroci, kolikor mogoče, v celih stavkih odgovarjali. *) Prilika se mu ponuja pri branji. Večkrat naj jim učitelj daje tudi pismenske naloge. Kolikor otroci v gramatiki napredujejo, toliko težje naloge naj se jim dajejo. Drugi pristavek v naši gramatiki, obsegajoč naloge za vaje v govorjenji in pisanji naj se jemlje v soglasju s slovniškimi vajami. Zraven teh naj pa daje učitelj še drugih primernih vaj. V kratkem: vse šolsko podučevanje naj bo tako obravnano, da se otroci do tje pripeljejo, da morejo izraževati svoje misli pismeno. In lih tam razločuje se omikan izobražen človek od neizobraženega.

Govoril sem od tega poglavja (V.) bolj obsirno, ter sem hotel pokazati, da gramatika ni ravno tako okorna, če se prav

*) Vendar pa je pri vsih rečeh treba pravilne mere. Tako p. bil sem pri marsikterem šolskem izpraševanju, kjer so otroci 2. ali 3. razreda ponavljali vprašanja pri številskih nalogah. Meni se ni to drugoga zdelo, kakor zguba časa; otroci I. leta naj ponavljajo vprašanja, ali 9, 10 letnim otrokom ni treba tega?

obravnjuje, da je pa to vse pri učitelji; nevreten učitelj si tudi z naj boljši šolsko knjigo ne bo vedil kaj pomagati.

VI.

Časovnik v velivnem naklonu.

V v o d.

Obranovali smo dosihmal pripovedovavne stavke. Vidili smo, kako se narejajo, kateri so njih obstojni deli. Versta sedaj pride na velivne stavke.

Razgovor.

Kako rečem, kadar Jožeta pokličem in mu ukažem, da naj bere? Kako pravijo mati, ko te zjutraj pokličejo? Kako pravi gospodar velevaje svoji družini, da naj gre na polje orat, sejat, žet? i. t. d.

Tako govoriti se pravi zapovedovati ali velevati; stavek, v katerem se kaj zapoveduje ali velewa, se imenuje veliven stavek, in časovnik, beseda, s katero se djanje reči pové, stavi se v velivni naklon.

Poskusite tedaj napraviti velivne stavke iz teh le besedi: deček, vbogati; kristijan, darovati; zidar, zidati; Janez, risati; kuharca, kuhati.

Kako ste zavili časovnike: vbogati, darovati, zidati, risati, kuhati v velivnem naklonu?

Časovniki tedaj, ki se v nedoločivnem naklonu skončujejo na ati-ovati (5., 6. oblika), napravljajo velivni naklon tako, da se končnice nedoločivnega naklona preminjajo na aj in uj.

Kako imajo v velivnem naklonu časovniki: čuti, šteti, greti, liti, biti?

Na je se skončujejo tudi večidel časovniki (1. oblike), ki se glasé v sedanjem času na jem.

Vsi drugi časovniki skončujejo se pa v velivnem naklonu na i, p.: hoditi, nositi, voziti, govoriti.

Za čerki r in l prideva se pa rad mehčavni j, p.: orati = orji, sčipati = sčiplji i. t. d.

Kako zapové učenik učencem, da naj bodo mirni?

Časovnik biti ima tedaj v velivnem naklonu bodi, bодite.